

Sygn. akt II CSK 71/09

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 lipca 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Helena Ciepła (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Stanisław Dąbrowski

SSN Antoni Górski

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Nadleśniczego

Nadleśnictwa Z.

przeciwko E. Spółce Akcyjnej w P.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 10 lipca 2009 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 17 września 2008 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego,-**

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 17 września 2008 r. oddalił apelację powodowego Skarbu Państwa od wyroku Sądu Okręgowego w P. oddalającego powództwo o zapłatę kwoty 434.773 zł z tytułu wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z pasa gruntów pod trakcjami energetycznymi, opierając rozstrzygnięcie na następujących aprobowanych ustaleniach Sądu Okręgowego.

Skarb Państwa jest właścicielem nieruchomości położonych w gminach [...], dla których Sądy Rejonowe w [...] prowadzą księgi wieczyste, a które pozostają w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe Nadleśnictwo Z. i stanowią w większości lasy.

Na tych nieruchomościach w latach 80-tych były już posadowione słupy energetyczne z rozpiętymi liniami energetycznymi wysokiego napięcia, wchodzącymi w skład przedsiębiorstwa energetycznego pozwanej Spółki, która eksploatując te linie, korzysta także z pasa gruntów znajdujących się pod liniami. Na wylesionym pasie gruntów pod liniami, nie jest prowadzona gospodarka leśna ze względów ekonomicznych i ekologicznych, nie sadi się też drzew, ani nie prowadzi szkółek leśnych. Teren pod liniami musi być dostępny dla pozwanej w celu konserwacji, modernizacji i napraw trakcji. Powierzchnia pasów wylesionych według dokumentacji pomiarowej wykonanej w lutym 2006 r. wynosi 801.425 m².

Pozwana jest następcą prawnym Zakładu Energetycznego P. Przedsiębiorstwa Państwowego, który został przekształcony w jednoosobową Spółkę Skarbu Państwa.

Sieć elektryczna została pobudowana w ramach realizacji przepisów ustawy z dnia 28 czerwca 1950 r. o powszechnej elektryfikacji wsi i osiedli. Wymienione nieruchomości stanowiły wówczas własność Skarbu Państwa, który posługując się przedsiębiorstwami energetycznymi pobudował sieć energetyczną kraju. Z uwagi na obowiązującą do 1 lutego 1989 r. zasadę jednolitego funduszu własności państwowej (art.128 k.c.), Sąd uznał, że na skutek pobudowania sieci energetycznych nie doszło do ingerencji w cudze prawo własności. W okresie tym obowiązywała ustawa z dnia 20 grudnia 1949 r. o państwowym gospodarstwie

leśnym (Dz. U. Nr 63, poz.494), której art. 7 stanowił, że wszystkie grunty leśne o zwartej powierzchni co najmniej 0,1 ha powinny być trwale utrzymane pod uprawę leśną, natomiast zmiana uprawy na inny rodzaj użytkowania może być dokonana jedynie w przypadkach określonych w przepisach. Poprzednik prawny pozwanej uzyskał zezwolenie w trybie tych przepisów wprowadzając tylko co do niektórych gruntów objętych sporem zachowały się decyzje Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego.

Przy tak ustalonym stanie faktycznym, Sąd Apelacyjny podzielił też ocenę jurydyczną Sądu Okręgowego, że pozwana użytkowała przedmiotowe grunty w dobrej wierze. Ocena ta została oparta – z braku kompletnych dokumentów co do pobudowania sieci elektrycznej – na podstawie przepisów ustawy z dnia 28 czerwca 1950 r. o powszechnej elektryfikacji wsi i osiedli – na domniemaniu faktycznym. Mianowicie z decyzji Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 6 grudnia 1968 r. w sprawie zmiany uprawy leśnej wyznaczonego pasa gruntu i pobudowania na tym terenie linii energetycznych Skarbu Państwa, wyprowadził domniemanie, że wszystkie obszary leśne zostały potraktowane w taki sam sposób, że sieci energetyczne na przedmiotowych nieruchomościach zostały pobudowane w latach sześćdziesiątych-siedemdziesiątych w oparciu o decyzje Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, który w trybie wyjątku z art. 7 i 17 ustawy z dnia 20 grudnia 1949 r. o gospodarstwie leśnym udzielił poprzednikowi prawnemu pozwanej zezwolenia na użytkowanie przedmiotowych gruntów pod budowę linii energetycznych. Na podstawie obowiązującej wówczas zasady jednolitości mienia narodowego, wyrażonej w art. 128 k.c. uznał, że w wyniku pobudowania sieci nie doszło do ingerencji w cudze prawo własności, gdyż zarówno przedsiębiorstwo leśne, jak i przedsiębiorstwo energetyczne były podmiotami państwowymi, a właścicielem spornych gruntów Skarb Państwa. Dodatkowy argument na rzecz przyjętego stanowiska Sąd Apelacyjny wyprowadził z unormowania art. 2 ustawy dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości, stwierdzającego, że przepisy tej ustawy nie dotyczą nieruchomości państwowych, zatem dla legalnego realizowania budowy sieci energetycznej wystarczająca była decyzja lokalizacyjna. Odwołując się do orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2007 r., I CSK 223/06(niepubl.), przyjął że korzystanie pozwanej

z gruntów odbywało się na podstawie umowy nienazwanej, charakteryzującej się trwałością i nierozwiązywalnością przez czas koniecznego korzystania z urządzeń przesyłowych, stanowiącej obligację realną.

Powodowy Skarb Państwa zaskarżył ten wyrok skargą kasacyjną, opartą na obu podstawach wymienionych w art. 398³ § 1 k.p.c. zarzucił naruszenie:

- art. 7 i 17 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1949 r. o państwowym gospodarstwie leśnym (Dz. U. Nr 63, poz.494 ze zm.) przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, iż wydanie decyzji na podstawie tych norm skutkuje trwałym ograniczeniem uprawnień właścicielskich Skarbu Państwa do nieruchomości oraz pozbawieniem możliwości domagania się wynagrodzenia za korzystanie z nieruchomości przez następcę prawnego przedsiębiorstwa państwowego;
- art. 30 ustawy z dnia 31 stycznia 1961 r. o planowaniu przestrzennym (Dz. U z 1961 r.,poz.47 ze zm.) w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 marca 1975 r. przez błędną wykładnię i przyjęcie, iż decyzja o lokalizacji szczegółowej powoduje ograniczenie natury cywilnej, polegające na pozbawieniu możliwości domagania się wynagrodzenia przez Skarb Państwa za korzystanie z nieruchomości przez następcę prawnego przedsiębiorstwa państwowego;
- art. 352 § 2 k.c. w związku z art. 224 § 2 k.c. i 225 k.c. przez uznanie, iż pozwana nie posiada służebności gruntowej w złej wierze na nieruchomości stanowiącej własność powoda;
- art. 60 k.c. w związku z art. 65 § 1 i 2 k.c. przez przyjęcie, że dokumenty zgromadzone w sprawie oraz zachowanie stron w sposób dostateczny ujawniły wolę stron do zawarcia umowy cywilnoprawnej, skutkującej obciążeniem części nieruchomości powoda prawem do instalowania na niej przez przedsiębiorstwo energetyczne urządzeń służących do przesyłania energii oraz bezterminowego i bezpłatnego korzystania z części nieruchomości. Ponadto, że prawo to skuteczne byłoby wobec każdorazowego nabywcy nieruchomości;
- art. 244 § 1 k.c. w związku z art. 353¹ przez przyjęcie, że strony mogą wykreować mocą swych oświadczeń woli stosunek prawny o charakterze obligacji realnej, który będzie źródłem uprawnienia o treści odpowiadającej

służebności gruntowej, tj. ograniczonego prawa rzeczowego wbrew zasadzie numerus clausus ograniczonych praw rzeczowych wyrażonej w art. 244 § 1 k.c.

W ramach drugiej podstawy kasacyjnej zarzucił naruszenie:

- art. 382 k.p.c. w związku z art. 328 § 2 i art. 391 § 1 k.p.c. przez niewskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, tj. nieustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione oraz niewyjaśnienie podstawy prawnej z przytoczeniem przepisów prawa;
- art. 232 k.p.c. w związku z art. 6 k.c. przez obciążenie strony powodowej negatywnymi skutkami niewskazania dowodów co do faktów, z których strona pozwana wywodziła dla siebie korzystne skutki prawne;
- art. 231 k.p.c. przez przyjęcie domniemania, że w stosunku do działek, co do których strona pozwana nie przedstawiła stosownych dokumentów były wydawane decyzje podobne do przedstawionych przez stronę pozwaną;

W konkluzji wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania z zasądzeniem kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności wymagają rozważenia zarzuty podniesione w ramach drugiej podstawy kasacyjnej, tylko bowiem prawidłowe ustalenie w sposób pełny podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, umożliwia merytoryczną ocenę zasadności zarzutu naruszenia prawa materialnego.

Zarzut naruszenia art. 382 k.p.c. w związku z art. 328 § 2 i art. 391 k.p.c. nie może odnieść skutku. Zarzut ten tylko wtedy może stanowić uzasadnioną podstawę kasacyjną, jeżeli uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie zawiera wszystkich elementów, które ze względu na treść apelacji i na zakres rozpoznania sprawy przez sąd drugiej instancji są konieczne dla dokonania kontroli kasacyjnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98, OSNC 1999, nr 4, poz.83, z dnia 27 marca 2008 r., III CSK 315/07, niepubl.). Wbrew odmiennemu pogładowi skarżącego uzasadnienie zaskarżonego wyroku

odpowiada tak określonym wymaganiom. W uzasadnieniu tym Sąd Apelacyjny jasno i w sposób nie budzący wątpliwości zaaprobował ustalenia i ocenę jurydyczną Sądu Okręgowego o braku podstaw do uwzględnienia żądania. Sąd Apelacyjny nie poczynił własnych ustaleń, a stwierdzenie, że dla legalności budowy linii energetycznej na gruntach państwowych wystarczała decyzja lokalizacyjna, nie oznacza skutku prawnorzeczowego do posiadania przez pozwaną gruntów pod trakcjami, lecz stanowi dodatkowy argument na rzecz trafności rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego.

Nie ma też racji skarżący zarzucając naruszenie art. 232 k.p.c. w związku z art. 6 k.c. Nie znajduje bowiem potwierdzenia w motywach zaskarżonego orzeczenia zarzucane Sądowi Apelacyjnemu obciążenie skarżącego obowiązkiem wykazania podstawy prawnej do posiadania linii energetycznych. Stwierdzenie Sądu Apelacyjnego na s. 9 uzasadnienia zaskarżonego wyroku, że kserokopie dokumentów nie są pozbawione znaczenia, a istotne jest, że powód nie podniósł żadnych zarzutów, które nasuwałyby wątpliwości, co do tego, że załączone kserokopie nie odzwierciedlają treści rzeczywistych dokumentów, nie oznacza, jak błędnie zakłada skarżący, że Sąd obciążył go takim obowiązkiem.

Zasadny natomiast okazał się zarzut naruszenia art. 60 k.c. w związku z art. 65 § 1 i 2 k.c. przez przyjęcie, że dokumenty zgromadzone w sprawie oraz zachowanie stron w sposób dostateczny ujawniły wolę zawarcia umowy cywilnoprawnej, skutkującej obciążeniem części nieruchomości powoda prawem do instalowania na niej urządzeń energetycznych oraz bezterminowego i bezpłatnego korzystania z tej części nieruchomości przez każdorazowego nabywcę nieruchomości. Sąd Apelacyjny nie wskazał jakie konkretnie dokumenty ujawniły wolę zawarcia takiej umowy. Uszło uwagi Sądu, że orzeczenie Sądu Najwyższego mające uzupełniać argumentację prawną wspierającą trafność wyroku Sądu Okręgowego, zostało wydane w innym stanie faktycznym, w którym źródłem wejścia w posiadanie stacji transformatorowej było przekazanie przez poprzednika prawnego strony powodowej zgodnie z obowiązującymi wówczas przepisami. Niezależnie od tego, Sąd w obecnym składzie nie podziela stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego w powołanym orzeczeniu. W przepisach prawa nie ma bowiem podstaw do przyjęcia konstrukcji umowy mającej charakter obligacji

realnej, a gdyby nawet taką możliwość przyjąć, to nie można by umowie przypisać cech nierozwiązywalności.

Trafnie też skarżący zarzuca naruszenie art. 231 k.p.c. Rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego zostało bowiem oparte na domniemaniu wyprowadzonym z załączonych do akt kserokopii i odpisów dokumentów urzędowych. Przypisując moc dowodową przedłożonym przez pozwaną odpisom i kserokopiom decyzji, Sąd Apelacyjny odwołał się do art. 308 § 1 k.p.c., według którego sąd może dopuścić dowód z filmu, telewizji, fotokopii, fotografii, planów, rysunków oraz płyt lub taśm dźwiękowych i innych przyrządów utrwalających albo przenoszących obrazy. Uszło jednak uwagi Sądu, że kserokopia – jako odwzorowanie oryginału – może być uznana za odpis, jednakże pod warunkiem, poświadczenia jego zgodności z oryginałem. Takiemu stanowisku dał wyraz Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 29 marca 1994 r., III CZP 37/94 (OSNCP 1994 nr 11, poz. 206) i jest to pogląd ugruntowany w orzecznictwie.

Trafność tego zarzutu odnosi się przede wszystkim do domniemania o tytule prawnym pozwanej do użytkowania przedmiotowych gruntów leśnych, wyprowadzonego przez Sąd Apelacyjny z kserokopii Decyzji Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 6 grudnia 1968 r., który w trybie wyjątku przewidzianego w art. 7 i 17 ustawy z dnia 20 grudnia 1949 r. o gospodarstwie leśnym udzielił poprzednikowi prawnemu pozwanej zezwolenia na pobudowanie linii energetycznych na określonej części nieobjętych przedmiotem sporu gruntów leśnych. W drodze domniemania Sąd Apelacyjny przyjął, że taka sama decyzja była wydana co do wszystkich gruntów objętych przedmiotem sporu, a w konsekwencji, że pozwana miała tytuł prawny do wejścia na nieruchomości powoda w celu budowy sieci energetycznej, która decyduje o charakterze jej władztwa względem tej nieruchomości. Pogląd ten, przy założeniu, że pozwanej przysługuje tytuł prawny do użytkowania przedmiotowych gruntów w dobrej wierze, trzeba uznać za trafny, usprawiedliwiający zastosowanie przepisów art. 224 § 2, 225 k.c. w związku z art. 352 k.c. Jednakże Sąd nie wyjaśnił w sposób pełny i miarodajny podstaw do przyjęcia takiego domniemania.

Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku nie wynika, czy oryginał tej decyzji znajduje się w archiwach powoda, który ma do nich dostęp, oraz by powód był wzywany do przedłożenia tego oryginału, a według art. 248 k.p.c. inne są reguły dowodzenia faktów w sytuacji, w której oryginał dokumentu jest już niedostępny.

Wymienione uchybienia procesowe uzasadniają zasadność podstawy kasacyjnej z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., co powoduje uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.